

Effectiveness of Cognitive Group Counseling on Responsibility of pre-university Female Students in Gotvand City

Jalal Karami. M.A.

Psychology, Islamic Azad University of Arsanjan

seyed Ahmad Mirjafari. Ph.D.

Academic member, Islamic Azad University of Arsanjan

Saeed Bakhtiyarpour Ph.D.

Academic member, Islamic Azad University of Ahvaz

اثربخشی مشاوره گروهی شناختی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر مقطع پیش‌دانشگاهی شهرستان گتوند

جلال کرمی*

کارشناسی ارشد روان‌شناسی دانشگاه آزاد ارسنجان

سید احمد میرجعفری

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد ارسنجان

سعید بختیارپور

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اهواز

Abstract

This study examined the effect of cognitive group counseling on responsibility of pre-university female students in Gotvand city in 2009-10. The population was female students in Pre- University in Gotvand. The sample consisted of 60 students; they were randomly assigned to an experimental (n=30) and a control group (n=30). The design of this study was of the pretest-posttest-follow-up (1 month) with control group. California Personality Inventory (Gough, 1987) was used in order to collect the data. Experimental group received cognitive group counseling in 8 sessions, each one-half an hour. The results of analysis of covariance showed that cognitive group counseling was effective in increasing responsibility among pre-university female students in Gotvand city ($P < 0.0001$). The Follow-up results also showed that group counseling with a cognitive approach was effective in increasing responsibility among pre university female students. ($P < 0.0001$).

Keywords: cognitive group counseling, responsibility, female university students.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، بررسی اثربخشی مشاوره گروهی شناختی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر مقطع پیش‌دانشگاهی شهرستان گتوند در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ است. جامعه آماری، دانش‌آموزان دختر مقطع پیش‌دانشگاهی شهرستان گتوند بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۶۰ نفر از آنها انتخاب شده و در دو گروه آزمایش (۳۰ نفر) و گروه گواه (۳۰ نفر) قرار گرفتند. طرح پژوهش از نوع پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری یک‌ماهه با گروه گواه بود. ابزار مورد استفاده در این پژوهش پرسشنامه شخصیتی کالیفرنیا (گاف، ۱۹۸۷) بوده است. مشاوره گروهی شناختی در مدت ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای که هر هفته یک بار تشکیل شد، بر روی گروه آزمایش انجام گرفت. نتایج به‌دست آمده از تحلیل کوواریانس نشان داد که مشاوره گروهی شناختی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر مقطع پیش‌دانشگاهی شهرستان گتوند تأثیر داشته است ($P < 0.0001$). همچنین نتایج پیگیری نشان داد که مشاوره گروهی شناختی بر افزایش مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان، تأثیر داشته است ($P < 0.0001$).

واژه‌های کلیدی: مشاوره گروهی شناختی، مسئولیت‌پذیری، دانشجویان دختر.

مقدمه

یکی از مراحل مهم زندگی، دوره نوجوانی است. این دوره بهترین فرصت برای آموختن، اندوختن و شکفتن است و برای همین رشد و شکوفایی نوجوانان از موضوع‌های بسیار مهم در جهان معاصر به‌شمار می‌آید (رشنو و نیسی، ۱۳۸۹). یکی از مهارت‌هایی که به نوجوانان کمک می‌کند تا به شکوفایی برسند، مسئولیت‌پذیری^۱ است. مسئولیت‌پذیری از مفاهیم اساسی است که در جامعه‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی، حقوق قضایی، مدیریت و بسیاری از علوم دیگر مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. در جامعه‌شناسی درباره مسئولیت اجتماعی و مسئولیت‌پذیری افراد، بحث و بررسی می‌شود، روان‌شناسی اجتماعی بر مسئولیت فردی و گروهی تمرکز دارد و در حقوق قضایی مسئولیت و مسئولیت‌پذیری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از سوی دیگر مدیران عموماً به دلیل مسئولیت زیادتر از حقوق و مزایای بیشتری برخوردارند و مشاغل را برحسب میزان مسئولیت، مهارت و تلاش با یکدیگر مقایسه و ارزشگذاری می‌کنند و شرایط احراز رتبه آن را تعیین می‌نمایند (خدری، ۱۳۸۰؛ به نقل از کریمی، ۱۳۸۹). آینده‌نیازمند انسان‌هایی مسئول با توانایی انتخاب بیشتر است، کسی که بتواند براساس احتیاج خود نه براساس طرح‌ریزی دیگران برای خود، برنامه‌ریزی کند (پالو و ستیر^۲، ۲۰۰۸). گلاسر^۳ (۲۰۰۸) بیان می‌دارد: افراد برای برخورداری از احساسات بهتر نسبت به زندگی باید مسئولیت‌پذیر باشند. براساس نظریه انتخاب^۴، هر انسانی ۵ نیاز اساسی دارد؛ ۱- تعلق خاطر و رغبت اجتماعی (عشق) ۲- پیشرفت و قدرت ۳- آزادی ۴- تفریح ۵- نیاز به بقا. براساس همین نظریه هر فرد، زمانی می‌تواند احساس توانمندی و اعتماد و احترام به خویشتن و درنهایت احساس شادمانی کند که بتواند نیازهای اساسی خود را به‌طور مؤثر برآورده سازد و باور کند که سررشته امور زندگی‌اش در دست خودش است و می‌تواند شرایط بهتری برای خود فراهم سازد. وجود انسان‌های سرد و بی‌تفاوتی که در تمدنی بی‌بند و بار و بی‌هدف غوطه می‌خورند، ناشی از تربیتی است که در آن احساس مسئولیت مطرح نبوده است. با اندکی تعمق می‌توان دریافت، علت اصلی بی‌توجهی به دردها و نابسامانی‌ها، نداشتن نظارت عمومی و وجود تکیه‌گاه‌های فکری خطرناک

نیست، بلکه ناشی از بی‌مسئولیتی یا فرار از مسئولیت و شانه خالی کردن از زیر بار آن است. بنابراین امروزه چه بسا افرادی را شاهدیم که از خود سلب مسئولیت می‌کنند، تا از کشمکش‌های ذهنی خود را رهایی بخشند و از قید تلاش‌ها و فعالیت‌های خسته‌کننده، نجات دهند (گینات^۵، ۱۳۷۸).

بروئر^۶ (۲۰۰۸) احساس مسئولیت را بیانگر نوعی نگرش و مهارت می‌داند که مانند هر نوع نگرش و مهارت دیگر آموختنی و اکتسابی است. براساس نظریه انصاف^۷، تفکرات افراد و صلاحیت رفتار آنهاست که میزان مسئولیت‌پذیری آنها را تعیین می‌نماید (فلگر و کراپانزانو^۸، ۲۰۰۱ به نقل از غفوری و همکاران، ۱۳۸۶). الیس^۹ (۲۰۰۱) فرد را در مرکز عالم قرار می‌دهد و او را مسؤول اعمال و احساسات خویش می‌داند. شناخت درمانی الیس بر این نظریه مبتنی است که، رفتار ثانوی، وابسته به نحوه تفکر افراد در مورد خود و نقششان در دنیاست و رفتارهای غیرانطباقی و غیرمسئولانه ناشی از دگرگونی‌های شناختی یا اشتباه‌های تفکر است و شناخت درمانی، این دگرگونی‌های شناختی و رفتارهای خودشکنانه ناشی از آنها را اصلاح می‌نماید (فرهادی، ۱۳۸۸).

هدف شناخت درمانی تبدیل احساسات شخصی و درک و تصویری است که از خود و زندگی‌اش دارد. توجیه و یا بهانه‌تراشی‌های روشنفکرانه بخشی از شناخت درمانی نیست. هدف درمان ایجاد شادی و خوشبختی واقعی است (برنز^{۱۰}، ۱۳۸۷). الیس در دهه ۱۹۵۰ درمان عقلانی - هیجانی را ابداع کرد. این نوع درمان با تأکید بر تمایلات و گرایش‌ها به جای توقعات و بایدها به فرد نشان می‌دهد که وی نیز در جهان سهمی دارد و در انجام دادن یا ندادن کارها و رفتارها تاحدودی مختار است، این نوع درمان با خلاص کردن فرد از شر بایدها و دیگر مطلق‌گرایی‌ها به وی نشان می‌دهد، بیش از آنچه تصور می‌کند راه‌حل دارد (الیس و بکر^{۱۱}، ۱۳۸۸). این نوع درمان به‌صورت گروهی نیز اجرا می‌شود. مشاوره گروهی که مستلزم ایجاد رابطه‌ای عاطفی است، برای رسیدن به هدف‌ها و مقاصد گوناگون و متعددی تشکیل می‌شود. اصول تشکیل مشاوره گروهی برای دانش‌آموزان دوره راهنمایی و دبیرستان را می‌توان به سایر گروه‌ها نظیر دانشجویان دانشگاه، خانواده‌ها و بیماران روانی تعمیم داد. مهمترین عامل در تشکیل

1. responsibility
3. Glasser
5. Ginat
7. justice
9. Ellis
11. Beker

2. Palo & Satir
4. selection
6. Brewer
8. Folger & Cropanzano
10. Burnes

رفتاری به‌طور معناداری بهبود بالاتری را نشان داده‌اند (به نقل از نوابی فر و همکاران، ۱۳۸۷).

لطافتی (۱۳۸۳) نشان داد که اصلاح شناختی- رفتاری به شیوه گروهی، موجب افزایش عزت‌نفس دانش‌آموزان دختر در پنج حوزه اجتماعی، خانوادگی، تحصیلی، جسمانی و کلی، کاهش منبع کنترل بیرونی و افسردگی و اصلاح افکار منفی آنها می‌گردد. پوربختیار و گل‌محمدیان (۱۳۸۹) به بررسی اثربخشی مشاوره گروهی به شیوه REBT بر خودپنداره و افت تحصیلی دانشجویان دختر پرداختند. نتایج بیانگر تأثیر مثبت مشاوره گروهی به شیوه REBT بر خودپنداره و پیشرفت تحصیلی بوده است.

در مطالعه لانگ و چن^۷ (۲۰۰۹) بر روی دانش‌آموزان پسر و دختر ۱۵ تا ۱۸ ساله به این نتیجه رسیدند، که در مقایسه با دانش‌آموزان پسر، موضوعاتی از قبیل ارتباط با دیگران و مسئولیت‌پذیری محرک و انگیزه‌های اصلی در تعریف هویت برای دانش‌آموزان دختر است. استمس، براگمن، دکو کیک، ون‌روسملن، ون‌درلن، گیبس^۸ (۲۰۰۸) نشان دادند که اگر قضاوت و استدلال اخلاقی به تأخیر بیفتد، حتی بعد از بررسی وضعیت اقتصادی، اجتماعی، جنسیت، سن و هوش، عدم رشد اخلاقی کاملاً با بزهکاری و بی‌مسئولیتی جوان همبستگی دارد. موسوی‌اصل (۱۳۸۸)، در پژوهشی به بررسی اثربخشی آموزش واقعیت‌درمانی به شیوه گروهی بر مسئولیت‌پذیری و عزت‌نفس دانشجویان دختر پرداخت. نتایج نشان داد که واقعیت‌درمانی باعث افزایش مسئولیت‌پذیری و عزت‌نفس می‌شود. سعادت‌ی شامیر و زحمتکش (۱۳۸۵) در پژوهشی دیگر به بررسی تأثیر آموزش راهبردهای ان.ال.پی (برنامه‌ریزی عصبی - کلامی) بر میزان سلامت روان و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان شهر بجنورد پرداختند که نشان‌دهنده تأثیر آموزش راهبردهای ان.ال.پی بر سلامت روان و مسئولیت‌پذیری بوده است (به نقل از نجف‌زاده، کرمی و تسبیح‌سازان، ۱۳۹۰).

از آنجا که جوامع در حال پیشرفت، نیازمند افرادی مسئول و خودکفا هستند، بنابراین انسان‌های امروز بیش از پیش باید مسئولیت زندگی و سرنوشت خود را بپذیرند و این امر میسر نمی‌شود مگر اینکه مبنای آموزش و پرورش مبتنی بر افزایش درک کودکان و نوجوانان در مورد نقش آنان در ساختن سرنوشت و کیفیت زندگی‌شان باشد و برای رسیدن به این هدف سعی و کوشش و برنامه‌ریزی دقیق لازم است (بهرامی، ملکیان و عابدی، ۱۳۸۵). وجود آموزش‌ها و درمان‌های

مشاوره گروهی، تعیین هدف‌ها و مقاصد گروه است. توصیه می‌شود به هنگام تشکیل مشاوره گروهی به‌خصوص در مدارس، نوع مشکلات هر یک از اعضای شرکت‌کننده قبلاً مشخص گردد و درباره لزوم و ضرورت تشکیل گروه، بررسی‌های مقدماتی انجام شود. برای این کار معمولاً یک مصاحبه تشخیصی کوتاه‌مدت با هر یک از داوطلبان شرکت در مشاوره گروهی لازم به نظر می‌رسد. در مصاحبه تشخیصی قوانین اولیه و اساسی گروه توصیف می‌شود و میزان آمادگی و پذیرش داوطلبان برای مشارکت در کارهای گروهی تعیین می‌گردد (شفیع‌آبادی، ۱۳۸۸).

امروزه شناخت‌درمانی در زمره یکی از مرسوم‌ترین شیوه‌های درمانی در سطح جهان قرار گرفته است. پژوهش‌های گسترده‌ای که به کمک مؤسسه ملی سلامت فکر^۱ در دانشگاهها و مراکز درمانی سرتاسر آمریکا صورت گرفته، ثابت کرده است که شناخت‌درمانی به همان اندازه و سرعت استفاده از داروها کمک می‌کند. شناخت‌درمانی با کاستن از فشارهای عصبی و ایجاد امیدواری به آینده فرد را در موقعیتی قرار می‌دهد تا باقی‌مانده سالهای عمر خود را بهتر بگذرانند (برنز، ۱۳۸۷). شناخت‌درمانی روشی است که در آن راههای تازه‌ای برای تفکر و رفتار فرد آموخته می‌شود تا جانشین روش‌های منفی اشتباهی او در رابطه با دنیا، آینده و خود او گردد. این روش کوتاه‌مدت و معطوف به حل مسائل جاری و زندگی فرد است (کاپلان و سادوک^۲، ۱۳۸۸).

ناتینگهام و نی‌مایر^۳ (۲۰۰۹)، سودمندی یک برنامه بهداشت روانی^۴ را که از شناخت‌درمانی عقلانی - عاطفی استفاده کرده بود، گزارش کردند. دو مقیاس باورهای غیرمنطقی و منطقی قبل و بعد از درمان اجرا شده بودند، نمرات ۳۷۲ بیمار که برنامه بهداشت روانی در مورد آنها به‌کار گرفته شده بود با ۷۷ بیمار که (درمان عقلانی - عاطفی) روی آنها به‌کار گرفته نشده بود، مورد مقایسه قرار گرفتند. بیمارانی که روی آنها درمان عقلانی - عاطفی انجام شده بود تغییر معنادارتری نسبت به گروه دیگری نشان داد. چیک^۵ (۲۰۰۹) در پژوهشی دریافت که درمان‌های چندوجهی (آموزش تن‌آرامی، حساسیت‌زدایی منظم و مداخلات شناختی - رفتاری) اثر برجسته‌ای بر کاهش اضطراب امتحان دارد. دیوید^۶ و همکاران (۲۰۰۸)، در پژوهشی به بررسی کارایی سه روش درمان شناختی، روش منطقی - عاطفی - رفتاری و دارودرمانی پرداختند. نتیجه درمان در مرحله پیگیری ۶ ماهه نشان داد که روش شناخت‌درمانی و روش منطقی - عاطفی -

1. National Institute of Mental Health
3. Natingham & Nymayer
5. Cheek
7. Long & Chen

2. Kaplan & Sadock
4. Mental Health
6. David
8. Stams, Brugman, Dekocic, Van Rosmeln, Van derlan, Gibbs

(۱۳۹۰)، راهنمای عملی شناخت درمانی گروهی مایکل فری (ترجمه محمدی و فرنام، ۱۳۸۴) و کتاب شناخت درمانی نینان و درایدن (ترجمه یعقوبی و کریمی، ۱۳۸۹) استفاده شده است. محتوای جلسات به شرح زیر است؛

جلسه اول اجرای پیش‌آزمون و آشنایی دانش‌آموزان با مفهوم شناخت درمانی و مشاوره گروهی. تکلیف: شناسایی خطاهای شناختی؛ **جلسه دوم** آشنایی دانش‌آموزان با خطاهای غیرمنطقی و دسته‌بندی آنها. تکلیف: تهیه فهرستی از خطاهای شناختی؛ **جلسه سوم** شناخت دانش‌آموزان از باورهای غیرمنطقی و مقایسه باورهای غیرمنطقی و منطقی. تکلیف: مقایسه باورهای منطقی و غیرمنطقی خود و بیان دلایل منطقی و غیرمنطقی بودن هر باور؛ **جلسه چهارم** آشنایی دانش‌آموزان با تأثیر مشاوره در زندگی - آشنایی دانش‌آموزان با اهمیت و ضرورت مسئولیت‌پذیری در زندگی فردی و اجتماعی. تکلیف: تهیه فهرستی از نمونه‌های عملی مسئولیت‌های دانش‌آموزان در خانه و مدرسه؛ **جلسه پنجم** آشنایی دانش‌آموزان با چگونگی ارتباط بین باورها و نقش آنها در ایجاد مسئولیت‌پذیری. تکلیف: ارائه تحقیق گروهی در زمینه تأثیر مسئولیت‌پذیری در آموزشگاه و کلاس درس؛ **جلسه ششم** آشنایی دانش‌آموزان با تأثیر شناخت درمانی بر رفتارهای مسئولانه در زندگی. تکلیف: مقایسه دانش‌آموزان مسؤول و غیرمسؤول؛ **جلسه هفتم** آشنایی دانش‌آموزان با تأثیر مسئولیت‌پذیری در دوره آموزشگاهی و آینده شغلی. تکلیف: شرح دادن چگونگی مسئولیت در آموزشگاه و تأثیر آن در ادامه تحصیلات دانشگاهی و شغلی؛ **جلسه هشتم** ارزیابی و مقایسه دانش‌آموزان به صورت بارش مغزی در خصوص مطالب ارائه شده، نتیجه‌گیری و اجرای پس‌آزمون. جامعه آماری این پژوهش همه دانش‌آموزان دختر مقطع پیش‌دانشگاهی شهر گتوند است که در سال تحصیلی ۸۹ - ۱۳۸۸ مشغول به تحصیل بودند.

ابزار سنجش

مقیاس مسئولیت‌پذیری پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا (CPI)^۱ مقیاس مسئولیت‌پذیری پرسشنامه کالیفرنیا ۴۲ سؤال دارد که با هدف سنجش میزان مسئولیت‌پذیری افراد به‌نجار ۱۲ سال به بالا تهیه شده است. آزمودنی‌ها به صورت موافقم و مخالفم به سؤال‌هایی نظیر «آیا به کار خود، حتی اگر برایتان مشکل باشد، ادامه می‌دهید؟ آیا معمولاً کاری را که شروع کرده‌اید، تمام می‌کنید؟» پاسخ می‌دهند (گاف، ۱۹۸۷). مگارگی^۳ (۱۹۷۲) گزارش داد که ضرایب پایایی پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا با

مختلف به کودکان و نوجوانان کمک می‌کند که مسئولیت احساس، شناخت و رفتار خود را بپذیرند و همچنین بپذیرند که خودشان مسؤول سلامتی، موفقیت، ارتباط با دیگران و ارتباط با محیط هستند. بنابراین با توجه به مطالب بیان شده و ضرورت وجود روان‌درمانی‌ها و همچنین برخورداری از انسان‌های با مسئولیت در رشد و پیشرفت جامعه، این پژوهش هدف خود را بررسی تأثیر مشاوره گروهی با رویکرد شناختی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان قرار داده است.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه ۱: مشاوره گروهی با رویکرد شناختی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر مقطع پیش‌دانشگاهی شهر گتوند در مرحله پس‌آزمون تأثیر دارد.

فرضیه ۲: مشاوره گروهی با رویکرد شناختی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان دختر مقطع پیش‌دانشگاهی شهر گتوند در مرحله پیگیری تأثیر ماندگار دارد.

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه

در این پژوهش از روش تحقیق آزمایشی و از طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه استفاده شده است. آزمودنی‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب و به دو گروه ۳۰ نفری آزمایش و گواه تقسیم شدند. نحوه نمونه‌گیری به این صورت بود که از بین ۳ مرکز پیش‌دانشگاهی ۱ مرکز به صورت تصادفی به عنوان خوشه نهایی انتخاب، و سپس ۶۰ دانش‌آموز به شیوه تصادفی ساده (کلاسی) به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شد. قبل از اعمال مداخله‌های تجربی در مورد گروه آزمایش، پیش‌آزمون برای گروههای آزمایش و گواه اجرا و پس‌آزمون در پایان مداخله انجام گردید. بدین ترتیب که مشاوره گروهی با رویکرد شناختی به عنوان متغیر مستقل اعمال شده تا تأثیر آن بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان به عنوان متغیر وابسته مشخص گردد. بعد از گذشت یک ماه از آموزش، پرسشنامه مسئولیت‌پذیری، دوباره به هر دو گروه داده شد.

شیوه مداخله

مشاوره گروهی با رویکرد شناختی به مدت ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای در ۸ هفته و هر هفته یک جلسه صورت گرفت. در این آموزش از نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی شفیع‌آبادی

1. California Psychological Inventory
3. Megargee

2. Gough

در جدول ۱ دیده می‌شود که در سطح خطای ۰/۰۵ یا ۰/۰۱ فرض همگنی واریانس نمرات مسؤولیت‌پذیری دو گروه رد نشده است. لذا با توجه به نتیجه جدول ۱ ($P < ۰/۰۷۴$) و معنادار نبودن آزمون لوین به پژوهشگر اجازه استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس را می‌دهد.

جدول ۲ از نظر آماری معنادار است که نشانه تأثیر متغیر مستقل (مشاوره گروهی با رویکرد شناختی) بر مسؤولیت‌پذیری دانش‌آموزان است، براساس نتایج جدول ۴، میانگین تعدیل شده پس‌آزمون مسؤولیت‌پذیری پس از بررسی پیش‌آزمون در گروه آزمایش ۶۶/۳۱ است که نسبت به میانگین تعدیل شده گروه گواه (۵۱/۷۴) افزایش پیدا کرده و بیشتر از آن است، بنابراین فرضیه ۱ تحقیق تأیید گردید ($P = ۰/۰۰۰۱$).

جدول ۳ از نظر آماری معنادار است که نشان‌دهنده تأثیر ماندگار متغیر مستقل (آموزش شناخت درمانی) بر مسؤولیت‌پذیری دانش‌آموزان است. براساس نتایج جدول ۴، میانگین تعدیل شده مرحله پیگیری مسؤولیت‌پذیری در گروه آزمایش ۶۵/۸۷ بوده که نسبت به میانگین تعدیل شده گروه گواه (۵۱/۲۴) افزایش پیدا کرده و بیشتر از آن است. همان‌طوری که در جدول ۳ ملاحظه می‌شود بین دانش‌آموزان گروه آزمایش و گروه گواه از لحاظ نمرات مسؤولیت‌پذیری تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($P < ۰/۰۰۰۱$) و $F = ۲۲۸/۵۱$ ، بنابراین ماندگاری اثر متغیر مستقل تأیید می‌شود. به عبارت دیگر، مشاوره گروهی با رویکرد شناختی اثری ماندگار بر مسؤولیت‌پذیری دانش‌آموزان گروه آزمایش دارد، بنابراین فرضیه ۲ نیز تأیید گردید ($P = ۰/۰۰۰۱$).

روش بازآزمایی و همسانی درونی در مقایسه با سایر پرسشنامه‌های شخصیت کاملاً رضایت‌بخش است. گاف پس از بررسی پژوهش‌های متعدد در مورد پرسشنامه روان‌شناختی کالیفرنیا (CPI) نتیجه گرفت که دامنه ضرایب پایایی بازآزمایی و همسانی درونی هر یک از میانه ۰/۵۲ تا ۰/۸۱ و میانه ضرایب اعتبار کلی آن نیز ۰/۷۰ است (به نقل از پاشا و گودرزبان، ۱۳۸۸). در این پژوهش، ضرایب پایایی پرسشنامه با استفاده از دو روش آلفای کرونباخ و تصنیف محاسبه گردید که به ترتیب ۰/۷۰ و ۰/۸۶ است.

یافته‌ها

در رابطه با تأیید یا رد فرضیه پژوهش به دلیل اینکه مقایسه گروهها از نظر متغیرهای وابسته (در نمرات پس‌آزمون در متغیر مسؤولیت‌پذیری) با بررسی پیش‌آزمون انجام شده است از تجزیه و تحلیل کواریانس تک‌متغیری (ANCOVA) استفاده شده است. جدول ۲ نتایج تحلیل کواریانس تک‌متغیری روی نمره‌های پس‌آزمون مسؤولیت‌پذیری دو گروه آزمایش و گواه، با بررسی اثر پیش‌آزمون را نشان می‌دهد. این پژوهش شامل فرضیه زیر بوده است که این فرضیه همراه با نتایج به‌دست آمده از تجزیه و تحلیل آن در این بخش ارائه می‌گردد.

برای بررسی بهنجار بودن داده‌ها آزمون شاپیرو-ویلک انجام شد، نتایج هنجار بودن داده‌ها رد نشد ($P = ۰/۰۵۴$).

جدول ۱- آزمون همگنی واریانس‌های لوین در مؤلفه مسؤولیت‌پذیری

آزمون لوین	F	Df1	Df2	معناداری
پس‌آزمون	۲۳/۶۵۳	۱	۵۸	۰/۰۷۴

جدول ۲- نتیجه تحلیل کواریانس تک‌متغیره روی نمرات پس‌آزمون مسؤولیت‌پذیری دو گروه آزمایش و گواه، با بررسی پیش‌آزمون

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری P	مجذور اتا	توان آماری
پیش‌آزمون	۲۸/۴۵۵	۱	۲۸/۴۵۵	۷۷/۸۵۵	۰/۰۶۲	۲۸/۴۵۵	۰/۹
گروه	۵۷/۸۴۳	۱	۵۷/۸۴۳	۱۵۸/۲۶	۰/۰۰۰۱	۵۷/۸۴۳	۱

جدول ۳- نتیجه تحلیل کواریانس تک‌متغیری روی نمرات پیگیری مسؤولیت‌پذیری دانش‌آموزان گروه آزمایش و گواه

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری P	مجذور اتا	توان آماری
پیش‌آزمون	۸/۲۰۴	۱	۸/۲۰۴	۰/۲۵۸	۰/۶۱۴	۸/۲۰۴	۰/۸
گروه	۷۲۷۲/۳۲	۱	۷۲۷۲/۳۲	۲۲۸/۵۱	۰/۰۰۰۱	۷۲۷۲/۳۲	۱

جدول ۴- میانگین و انحراف معیار نمرات آزمودنی‌های گروه آزمایش و گواه در متغیر
مسئولیت‌پذیری در مراحل پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری

گروه	تعداد	پیش‌آزمون		پس‌آزمون		مطالعه پیگیری	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین تعدیل‌شده	انحراف معیار	میانگین تعدیل‌شده	انحراف معیار
آزمایش	۳۰	۵۱/۳۰	۱/۲	۶۶/۳۱	۲/۳	۶۵/۸۷	۳/۶
گواه	۳۰	۵۲/۷۲	۲/۹	۵۱/۷۴	۲/۴	۵۱/۲۴	۲/۲

همان‌طور که نتایج جدول ۴ در مورد آزمون مسئولیت‌پذیری نشان می‌دهد میانگین گروه‌های آزمایشی و گواه در پیش‌آزمون تفاوت به نفع گروه گواه است (۵۱/۳۰ در مقابل ۵۲/۷۲). اما در میانگین نمرات پس‌آزمون این دو گروه تفاوت مشاهده می‌شود (۶۶/۳۱ در مقابل ۵۱/۷۴). علاوه بر این مقایسه میانگین دو گروه در مطالعه پیگیری نشان می‌دهد که تفاوت میان دو گروه در طول زمان نیز ادامه داشته و به نفع گروه آزمایشی بوده است (۶۵/۸۷ در مقابل ۵۱/۲۴).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تحلیل کواریانس تک‌متغیری روی نمره‌های پس‌آزمون گروه‌های آزمایش و گواه نشان داد که مشاوره گروهی با رویکرد شناختی بر مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان گروه آزمایش در مقایسه با آزمودنی‌های گروه گواه مؤثر بوده است. بنابراین فرضیه‌های پژوهش تأیید گردید. این یافته با نتایج پژوهش‌های ناتینگهام و نی‌مایر (۲۰۰۹)، چیک (۲۰۰۹)، لانگ و چن (۲۰۰۹)، استمس، براگمن، دکو کیک، ون‌روسلمن، ون‌درلن، گییس (۲۰۰۸)، دیوید و همکاران (۲۰۰۸)، لطافتی (۱۳۸۳)، پوربختیار و گل‌محمدیان (۱۳۸۹)، موسوی‌اصل (۱۳۸۸)، سعادت‌شامیر و زحمتکش (۱۳۸۵) همخوانی دارد.

مطالعات اخیر نشان داده است که انواع خاص مداخله‌های روان‌شناختی نه فقط از دارونماهای معتبر یا درمان نکردن، مؤثرترند، بلکه از نظر تأثیر، مشابه رویکردهای دارویی موجود است؛ و دست‌کم در موقعیت قابل‌قبولی قرار دارند (واردل، ۲۰۱۱). مدل شناختی الگوهای تفکر و رفتار را در طول روند زندگی فرد مشخص می‌کند. اگر روش‌های تفکر منفی به صورت غالب گسترش یابد، فرد نسبت به تشدید مشکلات روان‌شناختی، به‌عنوان پیامدهای حاصل از وقایع یا شرایط خاصی در زندگی خود آسیب‌پذیرتر می‌شود (سایمنز و گریفیتز، ۱۳۹۰). براساس نظریه‌های ارائه شده نگرش سه عنصر شناختی، عاطفی و رفتاری دارد. شناخت نقش مهمی در نوع عواطف و

رفتار انسان، و مداخلات شناختی نقش مهمی در تغییر شناخت و افکار و باورها و در نتیجه تغییر عواطف و رفتار آنها دارد. در مشاوره گروهی وقتی افراد بر اثر تعامل با اعضای گروه مشاوره، نسبت به رفتار و احساسات خود بصیرت تازه‌ای پیدا می‌کنند، مفهوم خود در او از این بصیرت تأثیر می‌پذیرد. ارزش تغییرات مثبتی که بر اثر بصیرت‌های ناشی از تجربه‌های مشاوره گروهی در مفهوم خود پیدا می‌شود، با توجه به نفوذ گسترده مفهوم خود سازگاری شخصی - اجتماعی و تصمیمات تحصیلی و شغلی، ملموس و آشکار می‌گردد (ثنایی، ۱۳۸۶ به نقل از پوربختیار و گل‌محمدیان، ۱۳۸۹).

با توجه به اینکه نوجوانان در سنینی هستند که نیاز دارند در زمینه‌های مختلف فردی و اجتماعی به شناخت لازم از خود و محیط خود برسند و با برنامه‌ریزی زندگی هدفمندی را دنبال نمایند، اما گاهی به دلایل مختلفی رسیدن به این شناخت به تأخیر می‌افتد و جوان سردرگم می‌شود و مشکلات زیادی را برای فرد و جامعه پدید می‌آورد. مسئولیت‌پذیری و شناسایی ارزش‌های فردی در پیشگیری یا کاهش بروز انواع ناهنجاری‌های رفتاری - اجتماعی و اختلالات روانی و شخصیتی در نوجوانان نقش مؤثری دارد. حال با توجه به اهمیت و ارزش مسئولیت‌پذیری با اهداف پیشگیرانه و ارتقای سطح سلامت روان، نداشتن این مهارت باعث کاهش ارزشمندی در وجود فرد خواهد شد. آموزش و ارتقای این مهارت در کودکان و نوجوانان احساس کفایت، توانایی مؤثر بودن، غلبه کردن بر مشکل یا سازگاری با ناکامی و افزایش عزت‌نفس، توانایی برنامه‌ریزی و رفتار هدفمند و یا تغییر اهداف مواجه شده با ناکامی و متناسب با مشکل را به وجود می‌آورد (رشنو و نیسی، ۱۳۸۹). برای ارتقای این مهارت مهم در نوجوانان، شناخت درمانی که دارای پشتوانه محکمی از مشاهدات بالینی منظم، آزمون‌های تجربی، امکان پژوهش و فرمول‌بندی‌های نظری است (نوابی و همکاران، ۱۳۸۷) انتخاب شد و تأثیر آن مشخص گردید. از محدودیت‌های این پژوهش دغدغه کنکور برای دانش‌آموزان بود. پیشنهاد می‌شود این پژوهش برای سایر مقاطع تحصیلی نیز اجرا شود.

منابع

- لیس، آلبرت و بکر، اروینک. (۱۳۸۸). *زندگی شادمانه*، ترجمه مهرداد فیروزبخت و وحیده عرفانی، نشر رسا، تهران، چاپ پنجم، (۲۰۰۱).
- برنز، دیوید. (۱۳۸۷). *از حال بد به حال خوب*، ترجمه مهدی قراچه‌داغی، نشر آسیم، تهران، چاپ بیست و دوم، (۱۹۹۹).
- بهرامی، فاطمه؛ ملکبان، حسین؛ عابدی، محمدرضا. (۱۳۸۵). بررسی و مقایسه راهکارهای افزایش مسئولیت‌پذیری در بین دانش‌آموزان دوره راهنمایی شهر اصفهان. *فصلنامه آموزه*، شماره ۱۷، ص ۸۵-۸۴.
- پاشا، غلامرضا؛ گودرزبان، مه‌ری. (۱۳۸۸). رابطه سبک‌های هویت و رشد اخلاقی با مسئولیت‌پذیری در دانشجویان، *مجله یافته‌های نو در روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز*، سال دوم، شماره ۸، ص ۹۹-۸۷.
- پوربختیار، حسین؛ گل محمدیان، محسن. (۱۳۸۹). اثربخشی مشاوره گروهی به شیوه REBT بر خودپنداره و افت تحصیلی دانشجویان دختر، *مجله یافته‌های نو در روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز*، سال پنجم، شماره ۱۳، ص ۹۶-۸۱.
- رشنو، مهناز؛ نیسی، عبدالکازم. (۱۳۸۹). تأثیر آموزش مسئولیت‌پذیری به شیوه واقعیت‌درمانی بر کاهش بحران هویت دانش‌آموزان دختر، *مجله یافته‌های نو در روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز*، سال پنجم، شماره ۱۵، ص ۸۹-۷۳.
- سایمنز، جین؛ گریفیتز، راشل. (۱۳۹۰). *راهنمای درمان شناختی - رفتاری*، ترجمه احمد برجعلی، فرخ حق‌رنجبر، انتشارات دانژه، تهران، چاپ اول، (۲۰۱۰).
- شفیع‌آبادی، عبدالله؛ ناصری، غلامرضا. (۱۳۹۰). *نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی*، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ هجدهم.
- شفیع‌آبادی، عبدالله. (۱۳۸۸). *پویایی گروه و مشاوره گروهی*، انتشارات رشد، تهران، چاپ یازدهم.
- غفوری و ونوسفادرانی، محمدرضا؛ کمالی، مهدی؛ نوری، ابوالقاسم. (۱۳۸۶). رابطه انگیزه پیشرفت و سرسختی روان‌شناختی با هیجان‌خواهی و مسئولیت‌پذیری، *مجله دانش و پژوهش در روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)*، شماره ۳۶، ص ۱۸۸-۱۶۵.
- فرهادی، احمد. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر آموزش تحلیل رفتار متقابل به شیوه گروهی بر سازگاری فردی - اجتماعی دانشجویان پسر تربیت معلم رسول اکرم (ص) شهر اهواز، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه آزاد اهواز.
- فری، مایکل. (۱۳۸۴). *راهنمای عملی شناخت درمانی گروهی*، ترجمه مسعود محمدی، رابرت فرنام، انتشارات رشد، تهران، (۲۰۰۲).
- کاپلان، سادوک. (۱۳۸۸). *خلاصه روانپزشکی*، جلد ۲، ترجمه نصرت‌الله پورافکاری، انتشارات شهرآب، تهران، چاپ اول، (ویرایش دهم ۲۰۰۷).
- کرمی، جلال. (۱۳۸۹). تأثیر شناخت درمانی بر سازگاری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان مقطع پیش‌دانشگاهی شهرستان گتوند، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارسنجان.
- گینات، حیم. (۱۳۷۸). *رابطه بین والدین و کودکان*، ترجمه سیاوش سرتیپی. تهران: انتشارات مؤسسه اطلاعات، (۱۹۹۳).
- لطافتی‌بریس، رامین. (۱۳۸۳). تأثیر اصلاح شناختی - رفتاری گروهی بر افزایش عزت‌نفس دانش‌آموزان دختر دارای منبع کنترل بیرونی، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- موسوی‌اصل، سیدجاسم. (۱۳۸۸). *اثربخشی آموزش واقعیت‌درمانی به شیوه گروهی بر مسئولیت‌پذیری و عزت‌نفس دانشجویان دختر مرکز تربیت معلم حضرت فاطمه‌ی زهرا (س) اهواز*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، روان‌شناسی عمومی.
- نجف‌زاده، نجمه. کرمی، جلال.، تسبیح‌سازان‌مشهدی، سیدرضا. (۱۳۹۰). اثربخشی آموزش هوش معنوی بر مسئولیت‌پذیری و سلامت عمومی دانش‌آموزان مقطع پیش‌دانشگاهی شهرستان گتوند، *فصلنامه یافته‌های نو در روان‌شناسی (در نوبت چاپ)*، شماره چاپ ۲۲-۳.
- نوابی‌فر، فرناز؛ آقایی، اصغر؛ عمرانی‌فرد، ویکتوریا؛ افشارزنجانی، حمید؛ معینی، پدram. (۱۳۸۷). اثربخشی و مقایسه گروه درمانی شناختی به شیوه منطقی - عاطفی - رفتاری و روش هومیوپاتی بر اختلال افسردگی زنان، *مجله دانش و پژوهش در روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)*، شماره ۳۷، ص ۶۴-۴۱.
- نینان، مایکل؛ درایدن، ویندی. (۱۳۸۹). *شناخت درمانی*، ترجمه حمید یعقوبی و معصومه کریمی، نشر ارجمند، تهران، (۲۰۰۹).
- Brewer, M. (2008). Teaching your child responsibility. *Pagewise. Inc*
- Cheek, R. James. (2009). An intervention for helping elementary student reduce test anxiety perspective from the field. <http://www.findarticles. Com>
- Ellis, A. (2001). *Feeling better, getting better, staying better*, New York: Impact Publishers.
- Glasser, W. (2008). *Station of the mind: New direction for reality therapy*. New York.
- Long, H.J. & Chen, G. (2009). The impact of internet usage on adolescent self identity development. *American Journal of Psychiatry*, 148,517-23.
- Natingham & Nymayer. (2009). *Cognitive Behavior*. New York, Plenum Press, pp.13-16.
- Palo Alto, C.A. & Satir, V.M. (2008). *Conjoint family therapy: Science and Behavior Books*.
- Stams, G.J, Brugman, D., Dekocic, M., Van Rosmeln, L., Van derlan, P., Gibbs, Jc. (2008). The moral judgment of, uvenile delinuerents: a meta- analysis. *Facmlty of Social and Behavioral science, University of Amesterdam, M, Department of Education, P.o. Box 94208, 1090GE, Amsterdam, the Netherlands*. G.J.J.M. stams@uVa.nl.j Abnorm children psycho
- Wardle, J. (2011). Behavior therapy and benzodiazepines: Allies or antagonists. *British Journal of Psychiatry*, 156, 163-8.